

bûrî Cemil Bey'in eseri olarak icra edilmiş olan ünlü bayatî peşrevi bu formun şahe-serleri arasında sayılır. Ayrıca hüzzam, rast, sabâ peşrevleri; rast, süzidil, şevkefzâ saz semâileri; mâhur tavşancaları; "Hüs-n-i ânin nakş olundu kalbime ey meh-cemâl" mısrayla başlayan eviç semâisi; "Bu mihnet-gâh-ı âlemde garîbim yâ Resûlallah" mısrayla başlayan hüzzam ve, "Nebîler serveridir Muhammed" mısrayla başlayan şehnaz tevşihleriyle, "Dertli olan kullarına kıl devâ" ve, "Halâs et kalbimiz hubb-i sivâdan" mısrayla başlayan ferahfezâ ilâhileri onun eserlerinden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Selâhattin Gürer, *Âşık Yunus Emre'nin Bes-telenmiş Şiirleri*, İstanbul 1961, s. 20-21; Sadun Kemali Aksüt, *500 Yıllık Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1967, s. 192-193; Kıp, *TSM Saz Eserleri*, s. 6; Töre, *İlahiler*, V, 120-121; VIII, 8-9, 11, 12-13; IX, 16-17, 120-121; *TSM Sözlü Eserler*, s. 143; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 56, 135-136; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileyicileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 192; Murat Bardakçı, "Osmanlı Hanedanı'nın Az Bilinen Önemli Bir Bestekân", *Antik ve Dekor*, İstanbul 2007, sy. 100, s. 110-114; Öztuna, *BTMA*, II, 300.

NURİ ÖZCAN

SEYFEDDİN GAZİ I

(سيف الدين الغازي)

Seyfüddin el-Gâzi

b. İmâdiddin Zengî b. Aksungur
(ö. 544/1149)

Musul atabegi
(1146-1149).

500 (1106-1107) yılında doğdu. Musul Atabegi I. İmâdüddin Zengî'nin büyük oğludur. Babası Ca'ber Kalesi'ni kuşattığı sırada şehid edildiğinde (541/1146) Irak Selçuklu Sultanı Mesud'un kendisine iktâ ettiği Şehrizor'da bulunan Seyfeddin Gazi, Musul nâibi Ali Küçük'ün davetiyle yola çıktı. İmâdüddin Zengî'nin atabegi olduğu Selçuklu Meliki Alparslan b. Mahmûd'un Musul'u ele geçirme girişimini önleyip şehre hâkim oldu ve onu bir kalede hapsetti (İbn Hallikân, IV, 4). Sultan Mesud, aralarındaki iyi ilişkiler ve kendisine duyduğu güven dolayısıyla Seyfeddin Gazi'nin Musul hâkimiyetini onayladı. Babasının vefatı sırasında yanında bulunan kardeşi Nûreddin Mahmud ise Halep'e giderek şehri hâkimiyeti altına aldı. Böylece Musul Atabegliği'nin Suriye ve el-Cezîre'deki toprakları Halep ve Musul merkez olmak üzere ikiye bölünmüş oldu.

İmâdüddin Zengî'nin ölümünün ardından Ermeniler, Urfa'da isyan ederek şehri eski Urfa Kontu II. Joscelin'e teslim ettiler. Durumu öğrenen I. Seyfeddin Gazi, Urfa'ya Ali Küçük idaresinde bir ordu sevketti. Ancak daha önce yetişen Nûreddin Mahmud isyanı bastırıp şehre hâkim olunca Musul kuvvetleri geri dönmek zorunda kaldı. Bu durum iki kardeş arasında kısa süreli bir gerginliğe yol açtı. Mardin ve Hisnikyâf Artuklu beylerinin Zengî'nin zaptetmiş olduğu topraklarını geri almaya girişmeleri yüzünden Seyfeddin Gazi, Urfa'nın Halep'e bağlanmasını kabullenmek zorunda kaldı. Artuklular'a karşı harekete geçen Seyfeddin Gazi Hani, Meyyâfârikîn (Silvan), Cebel-i Cur, Zülkarneyn, Şabaktan, Tel Mevzen, Dara ve diğer bazı yerleri aldıktan sonra Mardin'e hücum edip büyük tahribat yaptı. Mardin Artuklu Beyi Timurtaş elçi göndererek kızını da vermek suretiyle onu anlaşmaya ve Musul'a dönmeye ikna etti (542/1147).

İmâdüddin Zengî'nin Urfa'yı fethi sebebiyle düzenlenen II. Haçlı Seferi'ne katılan ve Nisan 1148'de Filistin'e ulaşan Haçlı ordularının ilk hedefi Dimaşk Atabegliği toprakları oldu. Dimaşk'ın kuşatılması üzerine vezir Muinüddin Üner, Seyfeddin Gazi'ye âcil yardım çağrısında bulundu. Büyük bir orduyla Musul'dan yola çıkan Seyfeddin Gazi, Halep'ten kardeşi Nûreddin Mahmud'u da alarak Humus'a geldi. Seyfeddin Gazi'nin şehre bir nâib gönderme hususunda ısrarı karşısında tedirgin olan Dimaşklı yöneticiler, Seyfeddin Gazi'nin Dimaşk'ı alması durumunda Filistin'deki Haçlı varlığının sona ereceğini söyleyerek Haçlılar'ı çekilmeye ikna ettiler. Seyfeddin Gazi, Haçlılar'ın Dimaşk'tan ayrılmasının ardından Nûreddin Mahmud'un Üner ile birlikte Haçlılar'ın elindeki Ureyne (Arîme) Kalesi'ne karşı düzenlediği sefere (543/1148) büyük bir kuvvet gönderdi. Haçlılar'ın yenilgiye uğratılması ve kalenin tahrip edilmesinden sonra ordular Humus'ta bulunan Seyfeddin Gazi'nin yanına döndü. Nûreddin Mahmud, aynı yıl Halep'e saldırmayı planlayan Haçlılar'ı Yağra'da ağır bir hezimete uğrattı (Receb 543 / Kasım-Aralık 1148) ve aldığı esirlerden bir kısmını Seyfeddin Gazi'ye gönderdi. Bu durum Seyfeddin Gazi'nin bu savaşta da Nûreddin Mahmud'a yardım ettiğini göstermektedir.

Mardin Artuklu Beyi Timurtaş daha önce söz verdiği gibi kızını çeyiziyle birlikte Musul'a gelin olarak gönderdi. Ancak Seyfeddin Gazi bu sırada ağır hasta olduğundan evlilik gerçekleşmedi. Hummaya ya-

kalan Seyfeddin Gazi 544 yılı Cemâziyelâhir ayı sonlarında (Kasım 1149 başları) Musul'da vefat etti ve yaptırdığı el-Medresetü'l-Atabekiyetü'l-Atîka'ya defnedildi. Nûreddin Mahmud'un yetiştirip kızıyla evlendirdiği oğlu genç yaşta öldüğü için halefi bulunmadığından vasiyeti üzerine yerine kardeşi Kutbüddin Mevdûd geçti. Musul Atabegleri'nin tarihini yazan İbnü'l-Esir, I. Seyfeddin Gazi'yi cesur, cömert ve yüksek ahlâklı bir yönetici olarak tanımlar ve Selçuklu hükümdarları dışında başında sancak taşıyan ilk emir olduğunu kaydeder. Hayır işleriyle ilgilenen, ilmi ve âlimleri seven, şairleri himaye eden Seyfeddin Gazi, Musul'da Bâbü'lmeşraa'da sûfiler için bir ribât yaptırmıştır. Şair Haysa Beysa onu öven bir kaside yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsi, *Târîhu Dimaşk* (Amedroz), s. 282, 284-285, 298-299; İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, *Târîhu Meyyâfârikîn ve Âmid: Kısmü'l-Artukıyyîn* (nşr. Ahmet Savran), Erzurum 1987, s. 82-83; İbnü'l-Esir, *et-Târîhu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atâbekiyye bi'l-Mevşil* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Tuleymât), Kahire 1382/1963, s. 84-93; a.m.f., *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, XI, 106-107, 114-115, 119-123, 126-127; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 3-4; N. Elisséeff, *Nûr ad-Din*, Damas 1967, II, 389-394, 396-399, 419-422; Hüseyin Ali ed-Dakuki, *Kuzey Irak'ta Atabegler Hakimiyeti* (doktora tezi, 1975), İÜ Ed. Fak., s. 99-105; Saîd ed-Diveci, *Târîhu'l-Mevşil*, Musul 1402/1982, s. 284-287; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği (Toğteginliler)*, İstanbul 1985, s. 138-142; Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, Ankara 2003, s. 50, 106, 111, 117; "Gâzi, Sayf al-Dîn", *İA*, IV, 733-734.

GÜLAY ÖĞÜN BEZER

SEYFEDDİN GAZİ II

(سيف الدين الغازي)

Seyfüddin el-Gâzi b. Kutbüddin Mevdûd
b. İmâdiddin Zengî
(ö. 576/1180)

Musul atabegi
(1170-1180).

545 (1150) yılı civarında doğdu. Musul atabegi Kutbüddin Mevdûd'un oğludur. Kutbüddin Mevdûd yerine diğer oğlu (II.) İmâdüddin Zengî'nin geçmesini istediye de Mardin Artuklu Beyi Timurtaş'ın kızı olan annesi, Musul Valisi Fahreddin Abdülmesîh ile iş birliği yaparak II. Seyfeddin Gazi'yi Musul atabegi ilân etti (565/1170). İmâdüddin Zengî de amcası Halep Atabegi Nûreddin Mahmud Zengî'ye şikâyetle bulundu. Fahreddin Abdülmesîh'in yeğenleri üzerindeki tahakkümüne son vermek isteyen Nûreddin Mahmud Habur, Nusaybin, Rakka ve Harran'ı ele geçirdi (Muhar-